

LAPS/19/2024, 22.3.2024

Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi

Viite: VN/5349/2024

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitysluonnosta yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi. Laissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden vallitessa valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää rajoittaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista rajatulla osalla Suomen valtakunnanrajaa ja sen välittömässä läheisyydessä Suomen täysivaltaisuuden tai kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi. Tarve rajoituspäätöksen tekemiselle todettaisiin yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. Päätöksen voisi tehdä enintään kuukauden ajaksi kerrallaan.

Päätöksessä tarkoitettulla alueella vaikuttamisen välineenä olevan maahantulijan maahanpääsy estettäisiin, hänet poistettaisiin maasta ja hänet ohjattaisiin siirtymään paikkaan, jossa kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia otetaan vastaan. Maahantulijan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otettaisiin kuitenkin vastaan tietyissä poikkeustapauksissa. Ehdotettu sääntely ei rajoittaisi kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista muualla kuin valtioneuvoston päätöksessä tarkoitettulla alueella.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsen perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta esitysluonnos on erittäin ongelmallinen eikä lapsiasiavaltuutettu kannata sen mukaisen hallituksen esityksen eteenpäin viemistä.
- Esitysluonnoksessa lapsen oikeuksien toteutumista pyritään turvaamaan, mutta lapsilla ei olisi ehdotonta oikeutta hakea turvapaikkaa, vaan myös heitä voitaisiin estää pääsemästä maahan tai poistaa maasta.
- Esitysluonnoksen perusteella on täysin epäselvää, missä tilanteissa ja millä perusteilla lapselle kuuluvaa oikeutta hakea kansainvälistä suojelua rajoitettaisiin ja milloin taas turvapaikan hakeminen olisi alaikäisille mahdollista.
- Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan alaikäisten tulijoiden tunnistaminen edes riittävän kattavasti olisi käytännössä mahdotonta. On syytä huomioida, että suurin osa yksin kulkevista lapsista on nuorisoikäisiä.
- Erityisen ongelmallista on se, että lapsilla (tai muilla maahantulijoilla) ei olisi oikeusturvakeinoja käytettävissään. Viranomaisten koulutus ja ohjeistus sekä virkavastuu eivät ole riittäviä keinoja oikeussuojan varmistamiseksi kyseessä olevissa tilanteissa.
- Ehdotettu sääntely voi johtaa siihen, että lapsi erotetaan perheestään. Lapsiasiavaltuutettu on erittäin huolissaan siitä, että tämä voi lisätä lasten hyväksikäyttötilanteita ja saattaa altistaa lapset jopa ihmiskaupan uhreiksi.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu ymmärtää hybridivaikuttamisesta ja välineellistetystä maahantulosta seuraavat vakavat riskit sekä sääntelyehdotuksen tavoitteet. Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin tärkeänä, että valmistelussa on tunnistettu lapset ja nuoret erityisen haavoittuvaksi ryhmäksi, joiden oikeuksien turvaamiseen tulee korostuneesti kiinnittää huomiota.

Lapsen perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta esitysluonnos on kuitenkin erittäin ongelmallinen eikä lapsiasiavaltuutettu kannata sen mukaisen hallituksen esityksen eteenpäin viemistä.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1. kohdan mukaan lapsen edun tulee olla ensisijainen harkintaperuste kaikissa lasta koskevissa päätöksissä ja muissa toimissa. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu toteutuu, kun kaikki yleissopimuksessa vahvistetut lapsen oikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti.¹

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 22 artiklan mukaisesti sopimusvaltio on sitoutunut ryhtymään tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi, joka yksin tai yhdessä vanhempiansa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisasemaa, saa asianmukaista ja humanitaarista apua voidakseen nauttia yleissopimuksessa ja muissa sopimusvaltion hyväksymissä, kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustetuista oikeuksista.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi lukuisia turvapaikanhakijalapsia koskevia suosituksia Suomelle viimeisimmässä määräaikaisraportoinnin loppupäätelmässään kesällä 2023.² Komitea vaatii (kohta 39) sopimusvaltiota varmistamaan turvapaikanhakija-, pakolais- ja maahanmuuttajalasten oikeuksien kunnioittamisen kaikilta osin, muun muassa tehostamalla toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että turvapaikanhakija-, pakolais- ja maahanmuuttajalapsen edun oikeusperiaate otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa turvapaikkaprosesseissa ja maahanmuuttoa koskevissa päätöksissä ja menettelyissä, etenkin ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten osalta ja varmistamalla, että kaikki turvapaikkaa koskevat vaatimukset arvioidaan yksilöllisesti ja lapsisensitiivisesti. Lasten oikeuksien kunnioittamista tulisi varmistaa myös myöntämällä turvapaikka kaikille ilman huoltajaa maahan saapuneille lapsille, poistamalla perheenyhdistämisen oikeudelliset ja tuloihin liittyvät esteet. Turvapaikan myöntäminen tulisi mahdollistaa kaikille pakolais- ja turvapaikanhakijalapsille ilman syrjintää.

Lapsiasiavaltuutettu keskittyy lausunnossaan tarkastelemaan esitysluonnoksen ehdotuksia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa vahvistettujen oikeuksien kannalta. Tästä näkökulmasta ongelmallisia ovat ainakin seuraavat esitysluonnoksen kohdat.

Lapsen oikeus hakea turvapaikkaa

Esitysluonnoksen 5 §:n mukaan rajoituspäätöksestä huolimatta maahantulijan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otetaan vastaan, jos se on toimivaltaisen viranomaisen tekemän tapauskohtaisen arvion mukaan tarpeen lapsen, vammaisen

henkilön tai muun erityisen haavoittuvassa asemassa olevan henkilön oikeuksien turvaamiseksi. Perustelujen (s. 61) mukaan säännöksellä turvattaisiin lasten ja muiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien oikeudet mahdollistamalla tällaisten henkilöiden hakemusten vastaanottaminen yksittäisissä tapauksissa. Hakemuksen vastaanottamisen tarve arvioitaisiin aina tapauskohtaisesti. Kohdissa 4.2.4 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin sekä 9.2.2 Lapsen oikeudet ja perhe-elämän suoja todetaan, että alaikäisillä olisi ehdotetun sääntelyn soveltamistilanteissa lähtökohtaisesti oikeus hakea turvapaikkaa.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotettua sääntelyä erittäin ongelmallisena.

Säännöksellä pyritään kyllä turvaamaan lapsen oikeuksien toteutumista, mutta sen mukaan lapsilla ei olisi ehdotonta oikeutta hakea turvapaikkaa, vaan myös heidät voitaisiin estää pääsemästä maahan tai poistaa maasta.

Hakemuksen vastaanottamisen tarpeen arvioinnin tekisi toimivaltainen viranomainen eli lähtökohtaisesti Rajavartiolaitos tai muu rajatarkastusviranomainen (s. 61). Kyse on siten viranomaisista, joilla ei ole peruskoulutuksensa pohjalta erityistä lapsia ja nuoria koskevaa osaamista. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan arvioinnissa olisi lasten kohdalla merkityksellistä erityisesti lapsen etu sekä lapsen kehitykseen ja terveyteen liittyvät seikat (s. 61). Kiistämättä kyseisten seikkojen erityistä merkityksellisyyttä lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että maininnan perusteella on mahdotonta arvioida, mitä kriteereitä viranomaiset käyttäisivät käytännössä lapsen turvapaikkahakemuksen hyväksymisen tai hylkäämisen perusteena. Esitysluonnoksessa ei tuoda esiin muita arviointiperusteita, joihin viranomaisten harkintaa sidottaisiin. Esityksessä ei myöskään käsitellä sitä, kohdellaanko yksin liikkeellä olevia ja perheen mukana olevia lapsia samoilla perusteilla.

Täysin epäselväksi siis jää, missä tilanteissa ja millä perusteilla lapselle kuuluvaa oikeutta hakea kansainvälistä suojelua rajoitettaisiin ja milloin taas turvapaikan hakeminen olisi alaikäisille mahdollista.

Kyse on erittäin vakavasta ihmisoikeussopimuksilla vahvistetun oikeuden rajoittamisesta. Jotta millään tasolla voitaisiin edes harkita tällaista rajoitusta, sääntelyehdotusten tulisi olla täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan viranomaisille annettava ohjeistus ja koulutus tarkoituksenmukaisista toimintatavoista ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tunnistamisesta ei ole riittävä toimenpide turvaamaan lapsen oikeuksien toteutumista.

Ohjeistus ja koulutus eivät ole myöskään riittäviä toimenpiteitä varmistamaan lasten yhdenvertaista kohtelua.

Säännöskohtaiset perustelut ovat epäselvät myös seuraavassa kohdassa. Perustelujen mukaan ehdotetulla sääntelyllä varauduttaisiin tilanteisiin, joissa maahantulijat käyttäisivät hyväkseen väkivaltaa tai suurta lukumääräänsä siten, että ihmisten henki tai terveys tai tilanteen hallinta vakavasti vaarantuisivat. Tällöin viranomaisilla olisi mahdollisuus estää henkilöiden maahanpääsy, vaikka pykälässä tarkoitettua poikkeusperusteiden arviointia ei olisi henkilöiden toimintatavan vuoksi mahdollista tehdä. Säännöskohtaisten perustelujen (s. 62) mukaan, jos maahantuliija olisi jo päässyt Suomen alueelle, pykälässä tarkoitettu poikkeusperusteiden arviointi pyrittäisiin edelleen tekemään, jos se olisi tilanteen hallinnan kannalta mahdollista. Edelleen todetaan, että käytännössä esimerkiksi lapset ja vammaiset olisi mahdollista eräin menetelmin tunnistaa suurestakin ihmismäärästä. Perusteluista saa käsityksen, että tässä kohdin viitataan siis tilanteeseen, jossa lapsi olisi jo Suomen alueella.

Edellä mainittujen perustelujen pohjalta jää täysin avoimeksi muu muassa se, pyrittäisiinkö lapsia tunnistamaan lainkaan ko. tilanteissa silloin, kun maahantulijat ovat valtakunnan rajan välittömässä läheisyydessä. Avoimeksi jää myös se, mitä menetelmiä näissä tilanteissa olisi tarkoitus käyttää. Ylipäätään se, missä määrin ko. tilanteissa pyrittäisiin turvaamaan alaikäisten mahdollisuus hakea kansainvälistä suojelua, jää kokonaan hahmottomatta.

Alaikäisten tunnistaminen

Edellä jo kuvattujen alaikäisten tunnistamiseen liittyvien ongelmien lisäksi toteamme seuraavaa.

Esitysluonnoksen mukaan (s. 42) poikkeussäännöksen soveltaminen voisi olla käytännössä jossain määrin haastavaa ottaen huomioon, että säännöksen piiriin kuuluvien henkilöiden tunnistaminen voisi olla vaikeaa. Luonnoksen mukaan selkeästi alaikäisiä lapsia on helppo tunnistaa, minkä vuoksi heidän oikeutensa jättää kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan huomioida, mutta esimerkiksi 16–17-vuotiaita nuoria voi kuitenkin olla haastavaa tunnistaa alaikäisiksi ulkonäön perusteella.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on ilmaissut huolensa siitä, että 15–18-vuotiaille lapsille annetaan yleensä huomattavasti heikompaa suojelua ja heitä pidetään toisinaan aikuisina tai heidät jätetään epämääräiseen siirtolaisasemaan, kunnes he täyttävät 18 vuotta.

Komitean on kehottanut valtioita varmistamaan, että kaikille – myös yli 15-vuotiaille – lapsille tarjotaan sama suojelutaso heidän siirtolaisasemastaan riippumatta.³ Komitea on myös korostanut, että lasten iänmäärityksessä tulisi luottaa syntymätodistukseen tai muihin asiakirjoihin ja katsoa ne aidoiksi, jos ei ole todisteita päinvastaisesta. Viranomaisten tulisi haastatella lasta sekä tarvittaessa hänen mukanaan kulkevia vanhempia tai sukulaisia. Lapsen henkisen ja fyysisen kehityksen arviointi tulee tehdä lapsiystävällisellä tavalla, ja arvioinnin tekijän tulisi olla siihen erikoistunut ammattilainen. Arvioinnissa tulisi käyttää vähiten haitallisia menetelmiä. Jos todisteet ovat puutteellisia, asia on ratkaistava lapsen tai nuoren eduksi.⁴

Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan (s. 61) tunnistaminen tapahtuisi ensisijaisesti fyysisiä ominaisuuksia arvioimalla, mutta myös mahdollisten henkilöllisyysasiakirjojen perusteella. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevaa henkilöä tunnistettaessa merkityksellistä olisi henkilön ikä taikka fyysinen tai psyykinen tila. Perusteluissa (s. 69) todetaan lisäksi, että ”käytännössä lähellä 18 vuotta olevien alaikäisten henkilöiden oikeuksien turvaamiseen liittyy riski, jos heillä ei ole henkilöllisyysasiakirjoja, joista ikä käy ilmi, eikä heitä muilla tavoin tunnisteta alaikäisiksi. Henkilöiden iän määrittämiseen liittyviä perusteellisia selvityksiä ei lyhyessä vuorovaikutustilanteessa viranomaisen kanssa ole mahdollista tehdä.”

Tunnistamiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi tarjotaan vuorovaikutuksen keinoja. Esitysluonnoksen (s. 42) mukaan ”tunnistamiseen liittyvien ongelmien vuoksi on tärkeää, että toimivaltaisilla viranomaisilla olisi vuorovaikutustilanne maahanpyrkijän kanssa. Käytännössä ehdotettu sääntely tarkoittaisi sitä, että viranomaisen olisi tehtävä rajalla yksilöllinen arvio siitä, onko suojelua hakeva henkilö erityisen haavoittuvassa asemassa. Viranomaisia olisi tarpeen huolellisesti ohjeistaa ja kouluttaa, jotta haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt tunnistettaisiin ennen maasta poistamista.”

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan alaikäisten tulijoiden tunnistaminen täysin varmasti olisi käytännössä mahdotonta. On syytä huomioida, että suurin osa yksin kulkevista lapsista on nuorisoikäisiä.⁵

Ehdotetut keinot viranomaisten osaamisen parantamiseksi eivät ole riittäviä. Normaleissa turvapaikanhakutilanteissakin iänmääritys voi joskus olla haastavaa ja aikaa vievää.⁶ Tilanne johtaisi tosiasiallisesti siihen, etteivät kaikki lapset pääsisi edes poikkeusperusteharkinnan piiriin. Väärät arviot iästä johtaisivat pahimmillaan vakaviin

oikeudenloukkauksiin, jotka kohdistuisivat kaikkein haavoittuvimmissa asemassa oleviin henkilöihin.

Erityisen ongelmallista edellä todetun valossa on se, että esitysluonnoksen mukaan lapsilla (tai muilla maahantulijoilla) ei olisi varsinaisia oikeusturvakeinoja käytettävissään. Esitysluonnoksen mukaan (s. 71) yksilön oikeusturvan toteutuminen rakentuisi viranomaisen velvoitteesta huolehtia, että lain soveltamisesta on annettu asianmukaiset ohjeet, ja yksittäisen virkamiehen velvoitteesta toimia virkavastuulla. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, ehdotettu sääntely, joka lähtökohtaisesti estää maahantulijan turvapaikkahakemuksen jättämisen, käsittelyn ja muutoksenhaun, rajoittaa merkittäväällä tavalla oikeutta oikeusturvaan ja oikeussuojakeinoihin.

Lapsen oikeus perheeseen

Esitysluonnoksessa ehdotetun 5 §:n 1 momentin säännöskohtaisista perusteluista käy ilmi, että tilanteessa, jossa alaikäisen henkilön kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otetaan vastaan, arvioidaan tapauskohtaisesti tarve ottaa vastaan myös kyseisen henkilön perheenjäsenten mahdolliset hakemukset. Tällä pyrittäisiin turvaamaan perhe-elämän suojaa sekä lapsen ja vammaisen henkilön oikeuksia. (s. 61)

Koska viranomaiselle jätetään asiassa harkintavaltaa, saatettaisiin lapsi ja perhe käytännössä erottaa toisistaan. Lapsiasiavaltuutettu pitää esitystä tältäkin osin erittäin ongelmallisena.

Oikeus perheeseen on keskeinen, jokaiselle kuuluva ihmisoikeus. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen johdanto-osassa todetaan, että ”perheellä, joka on yhteiskunnan perusr ryhmä ja sen kaikkien jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua niin, että se pystyy täydellisesti hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa. -- lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä”.

Yleissopimuksen 16 artiklan mukaan lapsella on oikeus perhe-elämään, johon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti. Yleissopimuksen 9 artiklan mukaan lasta ei saa erottaa vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi silloin, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, toteavat

soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen lapsen edun mukaiseksi. Lisäksi 10 artiklassa korostetaan velvollisuutta perheen jälleenyhdistämiseksi.

Lapsille ja nuorille vielä kasvavina ja kehittyvinä yksilöinä perheellä on aivan erityinen merkityksensä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut lapsen perheen ja ihmissuhteiden merkitystä yhtenä lapsen edun keskeisenä elementtinä⁷. Komitean mukaan vanhemmista erottamisella on tuntevia vaikutuksia lapseen, minkä takia erottamisen tulisi olla viimesijainen vaihtoehto⁸. On hyvin todennäköistä, että vanhemmista erottamisella olisi esitysluonnoksessa kuvatuissa olosuhteissa lapselle erittäin haitallisia, traumatisoivia vaikutuksia.

Esitysluonnos ei sisällä minkäänlaisia arviointiperusteita sille, millaisissa olosuhteissa lapsen perheenjäsenten hakemukset otettaisiin vastaan ja millaisissa ei. Esitysluonnoksessa ei myöskään kerrota, keitä kohdeltaisiin lapsen perheenjäsenenä tai miten perhesuhteet todennetaan. Lasten yhdenvertainen kohtelu vaarantuu, jos sääntely ei ole täsmällistä ja selkeää. On myös vaarana, että lapsia ryhdytään käyttämään tavalla tai toisella välineenä maahan pyrkimiseksi esitysluonnoksessa tarkoitetuissa tilanteissa.

Lapsiasiavaltuutettu on erittäin huolissaan siitä, että esitetty laki voi lisätä lasten hyväksikäyttötilanteita ja saattaa altistaa lapset jopa ihmiskaupan uhreiksi.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa lisäksi, että esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa tilanteeseen, jossa lapsi olisi viranomaisen luvalla pääsemässä Suomeen mutta perhe ei, ja perhe vastustaa lapsen lähtöä. Kuten edellä jo todettiin, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 9 (1) artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista.

Suomen lainkäyttöpiirissä lapsen erottaminen vanhemmistaan tapahtuu vastentahtoisissa tilanteissa lastensuojelulain sääntelyn nojalla määräaikaisen kiireellisen sijoituksen turvin, kun taas tahdonvastaisesta huostaanotosta päätetään hallinto-oikeudessa. Näistä molemmista tilanteista tehdään päätökset, joista voi valittaa tuomioistuimeen. Esitysluonnoksesta ei käy ilmi, miten edellä mainitussa tilanteessa toimittaisiin, eikä ole otettu kantaa lastensuojeluviranomaisen toimivallan ulottuvuuteen tai ylipäätään mahdollisuuksiin toimia tällaisessa tilanteessa.

Jyväskylässä 22.3.2024

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Reetta Peltonen
juristi

Merike Helander
juristi

¹ Yleiskommentti nro 14 lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon CRC/GC/C/14, kohta 4.

² YK:n lapsen oikeuksien komitean loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista. 2.6.2023. CRC/C/FIN/CO/5-6.
https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189

³ Yleiskommentti nro 23 (2017) lasten ihmisoikeuksiin kansainvälisen siirtolaisuuden yhteydessä liittyvistä valtioiden velvollisuuksista lähtö-, kauttakulku-, kohde- ja paluumaissa. CRC/C/GC/23, kohta 3.

⁴ Yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä. CRC/C/GC/24, kohdat 33-34..

⁵ YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa ilman huoltajaa olevat lapset tunnistetaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevaksi lapsiryhmäksi, jolla on oikeus erityiseen suojeluun ja tukeen (20 (1) artikla).

⁶ Ks. esim. <https://migri.fi/alaikaisen-ian-selvittaminen>

⁷ Yleiskommentti nro 14 lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon CRC/GC/C/14, kohdat 58-70.

⁸ CRC/GC/C/14, kohta 61.